

(*T. del Xè* III, 67), «ensapat, vol dir que para *botinflat*, groc cetri» a Lutzent (1962), xurro *botinchado* «hinchado» (a Titaguas de Sogorb, Torres Fornés, p. 174), és formació paral·lela a oc. ant. *botenflat* «enflé», si bé molt segurament ben tardà,⁸ prov. mod. *boudenflà*, *boudenfle* (TdF) amb variants *goudounflà*, *goudoufle*, des de Provença a Gascunya⁹ i un *butenfiare*¹⁰ no és estrany als dialectes italians.¹¹ En resum, tot plegat sembla ser un compost de *bot-inflat* o de *botit-inflat*, que assolí ampla difusió dialectal en els parlars romànics de Catalunya, d'Occitània i d'algunes zones francoprovençals i italianes.

De *botinflat*, -at, hi hagué una variant sense la -n que resulta d'una reducció fonètica força corrent; el *DAG.* ens la dóna com a mallorquina (només «vano, presumido, de estilo túmido», *Amengual*), i *AlcM* empordanesa («*botifló*: persona molt grassa i panxuda» i «infant que per qualsevol cosa plora» a Llofríu). Ara bé, el mot *botifler* sembla haver tingut primerament el sentit de 'galtut': «qui té las galts molt grossas, *carrillos de mona boba, o de trompetero*» (Lab., 1839, Catalunya i Mallorca, *AlcM*; «una bofetadeta carinyosa a las galts *botifleras* d'en Rossendo» en el tarragoní Ferran de Querol, c. l'a. 1900). D'ací el sobrenom de *botifler* donat des de 1700 a la figura odiosa dels traïdors a la causa nacional, denominació comuna a totes les terres catalanes, en totes les quals ha estat comú que els caragrats s'escudessin en la conveniència de protegir llurs altes pretensions socials per mitjà de l'aliança amb els enemics externs del nostre poble.

La denominació degué sorgir (o refermar-se?) durant la guerra de Successió i ja s'hi documenta des del principi: el frare mallorquí Martí Serra (*Joan des Forn*), enemic declarat de Felip V, ja escriví un graciós i extens pamflet, curull de dites i frases tradicionals, que descrivia en el seu ms. com «un gran bolich de papers — per confutar i desterrar los escúpols de Fra Gargay,¹² que tenen los *botiflers* contra los qui no volen per rey el Duch de Anjou sinó a Carlos III, que Déu guarde»: ara bé, Serra, que havia nascut a Muro, c. 1640 i visqué a Palma (i no sé si a Biniali, de la universitat del qual es declara «catedràtic!»), i morí el 1715 (JMBover, *Bibl. E. Bal.* II, 382): donada la seva edat avançada és més probable que escrivís el violent pamflet (que es degué llegir molt en els carers i possessions de tota l'illa i contribuiria no poc a la fermesa del poble mallorquí durant tota la lluita fins a l'amarg final) molt al començament, i *AlcM* cita uns versos de 1706: «a un d'ells el varen matar / per ser cap de *botiflers*». En el Principat les poblacions llavors decadents (Cervera, Manlleu), on els filipistes tingueren molts partidaris, reberen des de llavors el malnom «gentilici» de *botiflers*: no cal cercar-hi més documentació d'un terme tan conegut i general.

En el País Valencià, on l'epopeia de Xàtiva, i de tantes poblacions devastades, dóna testimoni imperescible de llur fermesa, el botó de foc d'aqueix nom horrible no fou menys brandit per la vindicta popu-

lar, només que allí, al costat de *botifler*, el fet que els partidaris de l'Arxiduc fossin anomenats *els maulets*, donà lloc a la creació d'una variant *botiflet* com a nom del partit oposat: «*botiflets y maulets*» de què sovint ens parla MGadea, *T. del Xè* (que ja dóna la bona etimologia «galtut o *botinflat*»)¹³ en el I, 254; (i una altra, que no cal refutar perquè sols s'encamina a mostrar-nos ingènuament els seus modestos coneixements poliglòtics, en el II, 157).

¹ El que no crec que s'hagi usat mai és *botir* com a intransitiu, en el sentit de 'botir-se', encara que ho posi el *DFa.*, crec que per un malentès d'una definició imperfecta fornida per Ruyra. Aquest en les seves notes lexicals de 1923 explica «*botir*: inflar, augmentar el volum d'alguna cosa, i reflexivament inflar-se, augmentar de volum» (*O. C.*, 851), però allí el prosador blanenc està més interessat a donar a conèixer la seva expressiva troballa *fer bot*, certament bona i que ací ens interessa com a il·lustració de la família del mot, però força menys important dins la llengua: «el minyó, arrimat a la paret, no feia gaire *bot* i, amb la fosca, no era fàcil que se n'adonessin», «feien més *bot* els pallers que la casa», «que cap tret no t'hagués tocat!», havies de fer un galant *bot* al cim de la barricada»; que preconitza per evitar *hacer bulto*. — ² Parlant del cànem ja es llegeix *botat* en docs. rossellonesos de 1289 i 1296 (crec que ja és això, *RLR* IV, 508; v, 93). — ³ Contra el que suggereix MLWagner (*VKR* XII, 174) sembla haver probable que *botiró* es relacioni amb un sard *udrone* o *budrone* que significaria això i pròpiament 'gotim de raïm' y vindria d'un deriv. del gr. *βότρυς* 'raïm' (it. *botro*); més aviat semblança casual, fins i tot si el mot designés realment el mateix ormeig (cf. *potera, bo*). — ⁴ El bon cavall convé que tingui «les costelles amples e largues. Lo costat redó e *embotit*» diu la Manescalía del S. xv llegida per Balari a la B. Nat. de París (*DBal.*, s. v. *cavall*). — ⁵ El bon cavall ha de tenir «lo sobre-ull inflat e *rebotit* per afora e les orelles, curtes ---», segons la Manescalía citada supra. — ⁶ Poques variants i segurament explicables totes per encreuaments locals: a Calaceit *botifalda* (*BDLC* XII, 279) sembla haver sofert la influència de *baldana*. *Botigot* «botifarra feta del budell cular» (Lab. 1839), «grossa, dobla i curta: és del budell cular» a Poboleda (Pinyas, *Buill. Cl. Pir. Terrassa* II, 55), deu estar per **botibot*, encreuament amb *bisbot* del mateix sentit (veg. *bisbe*), que s'usa des de Sta. Coloma de Queralt fins a l'Ebre, etc. (*AlcM*). — ⁷ Potser també fou anterior a l'*embotit* en la frase *fer tots una butifarra* aplicada a gent de caràcter diferent o oposat que s'avenen tots a fer una mateixa cosa: Porcioles, *Notes Folk. d'Àger*, p. 35. Encara que en el sentit mallorquí de 'home de la noblesa', diu pejorativament (Villalonga, *Bearn*, 99, 136; Moll, *Un home de combat*, p. 117), es tracta en realitat d'una deformació volguda de *botifler* gràcies al caràcter pejoratiu del sufix -*arra*, és possible que també la idea de 'conxorxa' (amb